

KAKO SO NASTALI ZAPISKI ZA »NARODNO BLAGO IZ ROŽA«

Josip Šašel

Tako me vprašujejo etnografi, ki dandanašnji vse bolj znanstveno beležijo tako »blago«, po možnosti še s snemanjem na magnetofonski trak. Seveda tega včasih ni bilo, posebno ne pred prvo svetovno vojno. Tedaj sem po končanih pravoslovnih študijah nastopil sodnijsko službo v Celovcu. Kar znatna kolonija Slovencev se je tam zbirala v hotelu Trabesinger; nanj smo bili navezani posebno samci. Na gimnaziji sta zavzemala slovensko pozicijo profesorja Štefan Podboj (samec) in dr. France Kotnik; oba sta se z vnemo vključila v narodno življenje, z vso previdnostjo seveda, ker je gospodujoči nemški nacionalizem budno pazil, da so se državni uslužbenci, ki niso pripadali njihovemu krogu, strogo držali predpisanih omejitev.

Posebno s prof. Podbojem sva se mnogo družila, ne samo v hotelu, tudi pri izletih na podeželje in v planine. On je po prof. dr. Jakobu Sketu zavzel mesto učitelja slovenščine na višji gimnaziji ter je svojim dijakom večkrat naložil, da so kaj napisali o domačem življenju in pripovedovanju. Tako zbrano gradivo je potem urejeval in se tudi na mene obračal, da mu pojasnim kako narečno besedo ali posebnost. Iz pogovora z njim sem povzel, da je tudi teoretično proučeval vprašanja narodopisja; celo za arheologijo se je zanimal pod vplivom profesorja Eggerja, ki je tedaj tudi poučeval na celovski gimnaziji.

Pri tem občevanju je v meni zaživel pravljичni svet, v katerem sem preživel svojo mladost na osamljeni kmetiji v Slovenjem Plajberku, tisoč metrov nad morjem; to je bilo proti koncu prejšnjega stoletja, ko smo dolge zimske večere razsvetljevali še s »španami«, ko je bila velika krušna peč v prostorni »hiši« še obdana z lesenimi derami, na katerih se je stiskala otročija... Na željo profesorja in zanj sem začel zapisovati pripovedke, ki sem jih še pomnil, deloma pa osvežil z izpraševanjem očeta in matere.

Na krvavih poljanah je takoj ob začetku prve svetovne vojne pustil svoje nadobudno življenje prof. Podboj. Tudi mene je ona vihra premetavala sem in tja; vendar pa sem parkrat našel pribežališče kot rekonvalescent na domačiji. Da se z nečim zaposlim in najdem potrebno duševno ravnovesje, sem na novo začel zapisovati nekdanje pravljice, ki so tako rekoč še odmevale od sten »hiše«.

Tako je torej dobila pismeno obliko najprej v knjižni slovenščini večina zapisov, uvrščenih v prvi in drugi del II. knjige Arhiva za

zgodovino in narodopisje, Maribor 1936 (prej je to »blago« izhajalo kot priloga zvezkom ČZN).

Snov za ta pripovedovanja je bila tedaj še splošno znana; zapisoval sem nekaj po spominu, večinoma pa sem še povpraševal očeta in mater ter druge starejše ljudi. Posebno mati Meta, rojena Lužekar leta 1860, je mnogo pomnila. Po rodu je izhajala iz ugledne in velike kmetije Lužekarjeve, ki velja za najstarejšo hišo v teh »Rutah«; na to kmetijo se veže mnogo pripovedovanj. Tudi oče Andrej je izhajal iz starega rodu; njegov oče je moral podedovano kmetijo p. d. Vrbančkovo na pritisk gosposke s Humberga zapustiti, ker je njegov brat šel med »ubežnike« od vojaščine. Zato je bil moj oče rojen na kajži pri p. d. Smolniku leta 1856; pozneje si je opomogel in ob mojem rojstvu kupil kmetijo p. d. Šašovo. Obema, očetu in materi, je bilo ljudsko pripovedovanje znano že iz njihove mladosti; ta krajevna tradicija se je stalno obnavljala in oživljala, posebno pri zimskih opravilih pod streho. Neposredno pa sem največ zapisal od očeta v prvem delu knjige pri št. 1, 3—6, 12, 13, 15, 16, 19, 28, 29, 31, 32, 38—42, 44, 47, 49—56, 61—63, 66, 68; od matere pa pri št. 2, 7—9, 11, 17, 18, 24, 26, 27, 30, 33—37, 43, 45, 46, 60, 64, 65, 67. Nekaj pripovedk sem zapisal tudi od drugih, tako št. 10 od stare Motenjce, rojene Čertov (tedaj okoli 50 let stare), št. 14, 48, 57—59 od svaka Honza Maleja, rojenega v Zvrhnjem Kotu leta 1864, št. 21—23 in 25 pa od brata Janeza, roj. 1893, ki je po očetu prevzel domačijo.

Posebej moram nekaj pripomniti k št. 9 »prerokovanja od vojske«. Taka prerokovanja so bila v teh gorah od nekdanj priljubljena, babice in dedeji so to od starine nakopičeno ljudsko izročilo posredovali vnukom in pravnukom v okostenelih stavkih; zaporednost teh stavkov pa se je menjavala, ta je pomnil več, oni manj. Te stavke sem sproti zapisoval, kakor sem jih slišal, največ od matere, ter jih spravil v logični red. Del prve redakcije tega zapisovanja je bil objavljen v podlistku celovškega tednika »Mir« št. 72 od 17. decembra 1915. Tedanji urednik Fr. Smodej (pozneje v Jugoslaviji senator) me je priložnostno prosil za kak prispevek; dal sem mu svoj zapis z željo, naj mojega imena ne objavi, ker sem bil v aktivni vojaški službi. Iz strahu pred medvojno cenzuro je urednik napisal dolg uvod, v katerem poudarja, »prerokovanja o svetovni vojni smemo le toliko objaviti, v kolikor niso vznemirjevalna...«. Tako je zapis bil objavljen v sledečem besedilu:

Prišle bodo velike izpremembe in novosti. Vpeljale se bodo nove mere, vage in nov denar, da se nikdo ne bo spoznal več. Ob cestah bodo nasipali grobove in postavljali stebre, po katerih se bo iz enega mesta v drugo govorilo. Zandarji bodo špičaste kape nosili. Kača bo na Koroško glavo pomolila, črn bik bo po Rožu tulil. Iz vsake beraške bajte bo prišla »frava« ven, in hlapec se od gospoda ne bo poznal. Od vsega in vsake malenkosti se bo davek pobiral in celó kruh bo obdačen.

V spodnjih krajih bo začela ena glavnja (na enem koncu ogorel kol iz kresa) tleti, najmanjši kraljič se bo vzdignil, in kres se bo zanetil črez in

črez, da bo ves svet v ognju. Hudi časi bodo nastopili, ko bi imel biti (namreč cesar), pa ne bo. Vojska z Rusom se bo začela, ko se bo pšenica žela, in potem bo volna draga. Turške kamele bodo Reno pile. Prišli bodo časi, ko bo tisti bolj srečen, ki nič nima, kakor pa bogatin. Ko bo naš cesar v stiski, bo prirasla kralju Matjažu brada trikrat okoli mize. On je bil zasut z vojsko pod Gnilim morjem, ker se je vzdignil proti Bogu. Cas pokore bo potekel; on se bo vzdignil s celo vojsko, katere je toliko, da bi morje posušila, prišel našemu cesarju na pomoč in slavno zmagal. Mir pa se bo sklepal na Sovrškem polju pod lipo, ki ima sedem vrhov. Tam se bo mirilo sedem kraljev.

Potem bo prišel preobrat. Začela se bo druga »vera«, večja prijaznost, in ko se bosta na cesti srečala najhujša sovražnika, se bosta objela in nagovorila: »Bratec, kje si Ti bil, da si še živ?«

Prednje navajam obširneje kot prispevek k načinu, kako so nastajale dr. Graberja Sagen und Märchen aus Kärnten. V prvi izdaji te knjige iz leta 1914 še ni teh »prerokovanj«. V drugi izdaji leta 1935 pa objavlja na str. 348 sl. pod zaglavjem »Weltende« dva odstavka iz Slov. Plajberka, oba z letnico »1910« in navedbo avtorja — Jos. Mairitsch. Nemško besedilo teh dveh odstavkov je ponatisnil akademik Ivan Grafenauer v temeljiti razpravi »Slovenske pripovedke o Kralju Matjažu«, Ljubljana 1951 na str. 185—187 v zvezi z mojim besedilom v »Narodnem blagu iz Rožac«; dobro je opaziti, da nemško besedilo netočno prevaja slovenske besede in smisel ljudskega pripovedovanja. Podrobnejša analiza in primerjava z besedilom prerokovanja v podlistku »Mira« leta 1915 pa bi pokazala, da so tam objavljeni stavki neposredno, pa brez pravega razumevanja lokalnega vzdušja, prevedeni v nemščino; dodano je nekaj izvirnih stavkov, ki jih je zapisovalec po tej sledi in opozoril v »Miru« z lahkoto mogel nabrati pri domačinih. To pa se gotovo ni zgodilo leta 1910; samo slaba vest je mogla pripisati to (drugod neobičajno) letnico nemškemu besedilu. Kajti povsem nemogoče je, da bi tedaj mogel kdo zapisati iz ust domačinov »Kaiser von Österreich«, kakor stoji v nemškem tekstu; pri Rutarjanih je bil ta vladar tedaj še krepko »naš cesar«. Šele po prvi svetovni vojni ni bil več »naš« in tedaj je moral nemški zapis nastati.

Kakor omenjeno, sem zapise delal sprva v knjižni slovenščini. Že pri tem sem prišel včasih v zadrego, kako podati izrazito narečne besede in fraze čim bolj verno. Take besede in rečenice sem začel posebej beležiti, končno pa sem marsikaj napisal kar v narečju. Tudi že zapisano besedilo sem preli v narečno dikcijo in pri tem (ali pozneje) izpraševal mamó ali sestro, kako se kaj reče pristno po rutarsko. To moje delo je slučajno (po tiskarski pomoti) nazorno razvidno iz zapisa št. 45 »Sveta peč«. Prvi odstavek sem narečno oblikoval sam po prvotnem knjižnem zapisu. Ko sem pozneje preverjal to z mamó, sem postal pozoren na ritmiko njenega vedno enakega pripovedovanja; odločil sem se prvotni zapis nadomestiti z novim, povzetim naravnost iz ust matere. Pri tisku bi imel seveda prvi odstavek odpasti (dal sem topogledno navodilo); ker pa jaz na korekturo nisem imel vpliva, je ostal.

Že drugi del »narodnega blaga« (Šege in navade) sem koncipiral večinoma v narečju, in sicer največ od matere (št. 1, 2, 4, 5), od očeta št. 3 in 6, od različnih št. 7.

Drugače pa je nastajal tretji del »Domačija«. V času med obema svetovnjima vojnama sem skoraj vsak dopust preživel na domačiji v Rutah. Prehod državne meje je bil zelo olajšan; po turistični konvenciji z Avstrijo smo smeli z navadno planinsko legitimacijo prekoračiti državno mejo kjerkoli na grebenih Karavank. Lepšega višinskega letovišča pa za sebe in otroke nisem mogel želeti kakor doma. Zopet sem bil sredi istega žitja in bitja, kakor nekdanj, le da sem to opazoval z drugega gledišča. Začel sem to vsakdanje življenje in delo opisovati po besedah in narekovanju brata Janeza, novega gospodarja, nekaj tudi po narekovanju matere, tako odstavke o jedeh, o tkalcu, o tericah.

Zapisovanje v narečju mi je delalo sprva preglavice. Manjkalo mi je za to strokovne izobrazbe, tudi nisem imel primernih vzorcev. Slovenski alfabet ne zadostuje za točen zapis narečja, ki ne pozna glasu (črke) g in k, ima pa druge glasove, za katere je treba črke izmisliti. Črko g je rožansko narečje (podobno kakor češčina) vseskozi nadomestilo z glasom h, ki ga knjižna slovenščina nima. Pri zapisovanju sem obdržal češki h, slovenski h (ch) pa zapisoval z grško črko hi oziroma cirilskim x. Glas k je rožanščina potisnila globoko v grlo, zapisoval sem ga z zmanjšanim grškim kapa, pozneje q. Izmed samoglasnikov je za narečje značilen e, ki ga je profesor Scheinig v narodnih pesmih zapisoval z ö, ne povsem točno, ker je ta narečni e bolj odprt; zapisoval sem ë. Ta glas prehaja pogosto v moten i; tudi tega sem označeval z i. Za razlikovanje drugih samoglasnikov in njih kvalitete se nisem čutil zadosti podkovanega.

Isto tako tudi ne za točno naglaševanje. Tu sem se omejil na ostrivec pri dolgem naglašanju ter na kratek naglas, ki je za narečje tudi značilen.

Šele pozneje pri dopisovanju s profesorjem Ramovšem (korespondenca v dodatku) sem čutil, kako je moje zapisovanje narečja pomanjkljivo. Ta korespondenca se je začela jeseni 1932 ter sem jaz temu največjemu dialektologu dajal pojasnila, nekaj pismeno, največ pa ustno, ko sem nekajkrat prišel za to v Ljubljano. Profesor Ramovš je sicer nameraval priti k meni v Šmarje pri Jelšah in tudi v moj rojstni kraj onstran Ljubelja; pa njegove številne obveznosti in tudi rahlo zdravje je to preprečilo. Nameraval je vse moje tekste prepisati v običajno fonetično obliko, vendar pa sem ga pregovoril, da je to misel opustil ter da je samo uvodoma za navodilo podal krajši tekst točno fonetično. Tudi mali narečni slovar sva skupaj predelala ter je on narečne besede fonetično oblikoval.

Iz korespondence v dodatku je razvidno, s koliko iskreno in ne-sebično vno je veliki rajnik oblikoval moje pomanjkljive zapiske, da so mogli zagledati beli dan.

Po objavi »Narodnega blaga iz Rožac« sem priložnostno še nadaljeval delo za narečni besednjak, in sicer po navodilih profesorja Ramovša na širši podlagi: obračal sem večjo pozornost nemškim izposojenkam v narečju ter razširil frazeologijo. Tudi to delo sem končal 1957 in ta — še vedno nepopolni — besednjak predložil Inštitutu za slovenski jezik.

Ne morem končati prednje izpovedi, ne da bi vsaj bežno omenil še en motiv zapisovanja v narečju. V raznarodovalnem procesu koroških Slovencev so namreč nemški nacionalci prav glasno začeli »znanstveno« dokazovati, da to niso več pravi Slovenci, njih govor je tako prepojen z nemškimi besedami, da spada že k nemškim, ne pa k slovenskim narečjem. Opazoval sem, da je ta propaganda dejansko vplivala na nezavedne in sovražno razpoložene rojake; začeli so prav prisiljeno vpletati v vsakdanji govor čimveč nemških besed, katerim so seveda morali pritikati slovenske pripone in končnice. To je postalo kolikor toliko mogoče zaradi tega, ker so pod vplivom šole in uradnega občevanja postali vsi prebivalci dvojezični in so razumeli govorno nemščino tudi brez slovenskih končnic.

Da nudim jezikoslovcem stvarno možnost presoditi, koliko je propaganda z »vindišarskim« jezikom upravičena, sem se vestno potrudil podati vsakdanji govor Rožanov v pisni podobi. To je slika rožanščine, kakor se je govorila v času zapisovanja, to je med obema svetovnima vojnama ne samo v Slovenjem Plajberku, temveč z lokalno barvo vokalov in naglaševanja tudi ob Dravi, na Gurah, ob Jezeru in na Celovškem polju. Kolikor so nemške izposojenke v tem govoru običajne, sem jih ohranil tudi v primerih, kjer bi jih mogel nadomestiti s slovenjimi (tudi običajnimi) izrazi. V dokaz, da sem pri podajanju snovi in jezika ostal na trdnih domačih tleh, se sklicujem na recenzijo knjige »Narodno blago iz Rožac« v glasilu Koroškega zgodovinskega društva Carinthia I, 1938, str. 200—201.

PISMA PROFESORJA RAMOVŠA*

1

Velecenjeni gospod!

Ljubljana 10. 11. 32

G. inšpektor Kotnik mi je prišel sporočiti, da imate dokaj zbranega dialektičnega gradiva za Slov. Plajberk na Koroškem. Mene bi zelo zanimalo to gradivo in bi ga rad pregledal; morda — in ne dvomim v to — bi se dalo gradivo transkribirati v običajno internacionalno fonetično obliko in priobčiti, za kar bi jaz rad poskrbel, če bom videl, da je to za slavistično znanost uspešno. Zato bi Vas prosil, da bi mi blagovolili to gradivo dati na pregled in da bi obenem na kratko sporočili, kakega načina ste se pri zapisovanju poslužili.

Pričakujoč Vašega cenjenega odgovora se Vam priporoča

F. R.
Lj. Kralja Petra trg 3 II

vdani Ramovš

* Izvirniki pridejo po tem natisu v arhiv Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Veledenjeni gospod predstojnik!

Za danes Vam javljam, da sem v redu prejel Vašo pošiljatev. Že na prvi pogled sem se razveselil; koliko bogastva kaže že obseg sam in pa površen pregled. Z veseljem in pridom se bom stvari lotil in že zdaj premišljam o načinu, kako bi se to dalo objaviti. Več Vam v kratkem pišem, ko se bom začel v gradivo vživljati.

Za zdaj najlepša hvala.

Lepo Vas pozdravlja

vdani Ramovš.

Prof F. Ramovš
Ljubljana
Kralja Petra trg 3 II
(Dopisnica)

Velespoštovani gospod doktor!

O praznikih sem preštudiral vse gradivo, ki ste mi ga poslali. Za zdaj bi imel k temu tri stvari pripomniti, ki jih je treba skupno reševati, in sicer: 1.) oblika tekstov; 2.) preoblikovanje in 3.) izdaja. Kar po vrsti grem, bo najboljše.

1.) Dikcija dialekta je točno podana. Le na dveh, treh krajih sem začutil, da je ušla formulacija stavka ali izreka, kakršna je običajna v knjižnem jeziku, in kakršna najbrž prostemu dialektu ne bo lastna (dasi ne nemožna). — Običaj je namreč, da vsak raziskovalec navede osebo (starost etc.), ki mu je tekst pripovedovala. Vi ste tekste, najbrž vse, sami po spominu in vživljeni v dialekt zapisali, nekatere morda po govoru drugih; ker obvladate knjižni jezik, je seveda težko ali celo nemogoče, da pri tem načinu zapisovanja ne bi prišla živi in knjižni govor drug pod vpliv drugega, saj se to dogaja tudi pri kmetih samih, ki in če so količkaj načitani. Dialektolog ljubi zato najbolj stare ljudi, analfabete, da bi bil vir čim manj skaljen. Ali kljub temu načinu zbiranja je gradivo vendarle tako bogato, pristno in zanimivo, da bi bilo škoda, če se ne objavi. Da se proti eventualnemu očitku zavarujemo, boste morali še enkrat s tega vidika vse prebrati in posebe paziti, ali bi to ta ali oni kmet tako ali drugače rekel; dobro bi bilo, da se kak oddelek na mestu samem kontrolira. Če so tuptatam dvojne oblike izkazane, bo to najbrže tudi s tem v zvezi, kako je bilo gradivo zbrano, dasi dvojnost v živem govoru samem tudi ni izključena; tu mislim na pr. laséne poleg leséne; dasét sinóv; davét sinu (akcent, ov:u); šč (običajno glišče etc.) poleg pušše (poišče); nom. pl. neutr. ršatš poleg običajnega -te; hšša:šiša; gen. sg. qrjí:qrvi; nom. vetróva (ne -uva), čeprav gen. vetróv; oblika gen. pl. dišč je najbrž k dašché (dšska), ali taka je nemožna, ker dšskš tudi pri možnosti generalizacije šč v ostale kazuse, more dati v tem dialektu kvečjemu dšsk ali dššč; čudno se mi tudi zdi, da se demonstr. pron. to rabi stalno v obliki to in ne tu (n. pr. tó so naci-planè dílce nam. *tú ali nenaglašeno *tə). Vendar je to kmalu opravljeno. Nejasne so mi same te stvari: kakšen je glas ě, kakšen ĭ; kakšno je razmerje med ě in o; kakšen je glas γ.

2.) Treba bo vse gradivo predelati v tako obliko, kakršna je po sedanjih dialektoloških študijah potrebna t. j. v deloma nov transkripcijski sistem ga bo treba prelititi. Označevati je treba razne e in o (ozke, široke) in akcentsko naravo (rastoča, padajoča), menjavo zvonečih in nezvonečih konzontanov, menjavo med h in γ, med v in u, u in u itd. To ne bo šlo drugače, kakor tako, da mi boste počasi ves tekst brali, jaz bom pa sproti opombe vanj stavil; saj ogrodje bo kmalu izkazano, le radi akcenta bo treba vse prebrati.

3.) Morala bova torej skupaj delati. Gre zdaj zato, kdaj. Da se o tem najprej domeniva. Prvi čas, ki mi bo na razpologo, bo od 15. febr. do 8. marca.

ko imam semestralne počitnice. Jaz bi prišel v Smarje (če je tam kaka prijazna gostilna in prenočišče *gorko*) in bi potem brala; dokler ste v uradu zaposleni, bi že čas na drug način ubil, to me nič ne skrbi. Mislim, da bi v enem tednu bila pri kraju. Če pa Vam ta čas ne bi bil ugoden, pa dajte Vi kak predlog staviti. Zelo — pa o tem bi se še pomenila — bi bilo dobro, da bi poleti skupaj šla za kak dan v Sl. Plajberk. Ne bilo bi napačno, ako bi k tekstu prišle tudi kake fotografije, ki se nanašajo na tekste o kmečkem delu in življenju.

Ko bi bilo vse opravljeno in bi bil tekst spisan v neoporečni obliki, bi pridral jaz kratko karakteristiko tega dialekta za uvod. Vsa stvar bi izšla nepretrgana, skupaj, ali v »Casopisu za slov. jez.« ali pa kot zasebna številka »Razprav« pri Znanstvenem društvu. To meni prepustite, bom že uredil kakor bom videl, da je najbolje. Malo bo treba še posebe beračiti, ker so slabi časi, pa bom tudi to uredil. To mi ni nobena briga, glavno in edino je, da tekst prelijemo.

Zdaj Vas pa prosim, da vse to malo premislite in da mi svoje misli sporočite.

Če bo šlo vse po sreči, zna biti še v tem letu, tja pod konec, stvar na svetlem.

Zelim Vam zdravo in srečno novo leto in Vas lepo pozdravljam.

Vaš vdani

Ramovš

4

11. 7. 33

Velecenjeni gospod doktor!

G. Kotnik me je spomnil, če prav nisem pozabil. Takoj Vam odgovorim, da ne bom Vašega dopusta kvaril.

Vso stvar bova uredila jeseni. Zdaj — ta teden — dobim itak gosta z Nizozemskega, prihodnji teden sem že vezan na turo v bohinjskih gorah, potem moram pisati, ker me že tiskarna čaka in drega. Je že tako, da človek nima in ne more imeti vseh niti v rokah. Dotlej bom skušal tudi ono drugo plat urediti, namreč stvar publiciranja. Bodite torej, gospod doktor, čisto nevezani; jeseni pa za gotovo in dokončno rešiva vse.

Zelim Vam lepe in zdrave počitnice in Vas najlepše pozdravljam.

Vaš vdani Ramovš

Prof. F. Ramovš
Ljubljana
Kralja Petra trg 3/II
(Dopisnica)

5

13. 7. 33

Velecenjeni gospod doktor!

Vaše pismo sem hvaležno prejel. Zdaj, ko vem, kako ste si dopust uredili, Vam morem sporočiti, da bom od 2. do 3. avgusta v Ljubljani in bom imel čas. V teh dneh bi mogla nekaj odstavkov prebrati, tako da bi dobil povsem zadovoljivo in točno akustično impresijo, ki mi je še potrebna za dokončno redakcijo. Pomeniti bi se mogla še o tem in onem. Če si torej morete svoj obisk za Ljubljano na te dni določiti, mi bo to zelo všeč. Vsekakor pa Vas prosim, da mi potem javite, kdaj boste tu, da se ne zgrešiva.

Z najlepšimi pozdravi in priporočili

Vaš

vdani Ramovš

Prof. F. Ramovš
Ljubljana
Kralja Petra trg 3 II
(Dopisnica)

6

19. 7. 33

Velecenjeni gospod doktor!

Prejel sem Vaš dopis in velja, da se 2. avgusta ob 11^h dobiva; samo prosim, da me ob tem času poiščete v kavarni »Emona«, kjer se dogovoriva za popoldne; računam namreč, da bom ta čas čisto sam v Ljubljani.

Lep pozdrav in na svidenje!

Vaš

vdani Ramovš

(Dopisnica)

7

Ljubljana 21. 8. 33

Velecenjeni gospod doktor!

Računam, da ste se že povrnili in zato Vam pišem.

Oprostite mi, da ste zastonj čakali pri Nemškem Petru. Kar nenadoma je tako prišlo. Bil sem že od prej zmenjen za letošnjo turo Jalovec—Travnik—Mojstrovka—Prisank z dr. Krisperjem, mladim zdravnikom. In ravno en dan pred odhodom na Koroško je prišel povedat, da ima zdaj teden dni dopusta. Pa me je stara obveza in pa stalna ljubezen za planine pognala v ta kot. Bila je zelo lepa tura, čeprav radi vročine precej utrudljiva. Tudi bivakirala sva previsoko, da je bilo hladno. A vsaj opravljeno je, le Skrlatica je še na letošnjem programu. Tako se je torej presukalo, zato ste upravičeno mogli in smeli pri Deutschpetru zapeti: »a njega, njega ni...«

Kljub temu ostane vse, kakor domenjeno. Ko mine avgust in se začne živahnejše življenje, bom vložil v imenu »Casopisa za slovenski jezik« vlogo za subvencijo na Koroški klub (v prepisu jo bom izročil tudi g. dr. Urbancu in Vam). Če bo treba, bom tudi sam osebno interveniral pri banu, v ostalem pa bom v kontaktu z dr. Urbancem in se bom ravnal po njegovih navodilih. Moramo izbiti! Vi pa kar lepo in počasi redigirajte slovar.

Zanesite se na to, da ne bom na nič pozabil in vse storil, kar bo treba. Pa še enkrat oprostite mojo stransko pot!

Z najlepšimi pozdravi in priporočili ostanem

Vaš

vdani Ramovš

8

Ljubljana 11. 9. 33

Velecenjeni gospod doktor!

Hvala lepa za Vaše pismo in za novo gradivo.

Prilagam Vam obenem vlogo, ki sem jo danes odposlal klubu. V prepisu sem jo predal tudi g. dr. Urbancu, kakor smo se domenili. Zdaj moramo samo čakati. Če se Vam zdi, morete te dni še Vi osebno pisati temu ali onemu. Če pišete dr. Urbancu, mu Vi laže sporočite, da sem pri volji, če bi ban želel, da banu osebno razložim stvar, če bi bilo še kaj treba. To mi potem dr. Urbanc javi in jaz bom že sam si izposloval pogovor z banom.

Kakor vidite, je vse za skok pripravljeno. Kakor hitro bom zvedel, da je denar tu, se vržem takoj na končno redakcijo.

Zdaj pa čakajva!

Lepo Vas pozdravljam in se Vam priporočam.

Vaš

vdani Ramovš

Klubu koroških Slovencev v Ljubljani

Gospod dr. Josip Šašel, sodni starešina v Šmarju pri Jelšah, doma od Slovenjega Plajberga na Koroškem, je že več let zbiral različno narodopisno blago svojega rojstnega kraja. To intenzivno zbiranje ga je privedlo tudi do tega, da je pričel zapisovati kar tako, kakor je slišal t. j. da je gradivo podal

v dialektu. Lansko zimo mi je poslal vso svojo zbirko, ki sem jo vestno preštudiral ter si sproti zabeležil vsako stvar, ki se mi po mojem poznanju rožanskega dialektu iz drugih, sosednjih krajev, ni zdela v skladu z ondno dialektično strukturo. Med velikimi počitnicami me je g. dr. Sašel obiskal v Ljubljani; že prej sva na pismen način odpravila marsikak dvom, v Ljubljani pa sem g. Sašela še točno izprašal glede nekaterih posebnih odtenkov v vokalizmu in akcentuaciji, tako da sem si zdaj povsem na jasnem. G. dr. Sašel je zapisoval točno; uporabljal je seveda kot nelingvist znake in črke, ki si jih je sam priredil, a uporabljal jih je točno, brezhibno. V taki transkripciji seveda gradiva ni možno objaviti, treba ga je spraviti v sklad z običajno internacionalno transkripcijsko metodo. Glede tega sva že domenjena, ker sem sklenil, da to prelitje gradiva opravim jaz. Bilo bi torej vse že urejeno, samo éna praktična zadeva še ni rešena: kje dobiti denar za tisk. Gradivo bi izšlo ali kot posebna knjižica ali pa kot razprava v »Časopisu za slovenski jezik« in kot član redakcije tega »Časopisa« se obračam na naslovni klub s prošnjo, da bi ali sam — če mu je to sploh možno — prispeval nekaj za tisk ali pa bi se pobrigal za to, da bi n. pr. kr. banska uprava v Ljubljani dala posebno subvencijo za publiciranje tega gradiva. Zato se mi zdi umestno, da povem še to-le: gradivo obsega povesti o bajeslovnih bitjih in čarovnicah, o mrtvih, razne prerokbe, popisuje šege in običaje Korošcev, navaja pregovore, smešnice, uganke, prav natanko oriše vse življenje koroškega kmeta, njegovo hišo, gospodarska poslopja, njegovo kmečko življenje skozi vse leto itd. Narod in kmet, kakor živi, nam iz tega gradiva plastično stopi pred oči. Dalje vsebuje gradivo še krajevna in osebna imena in zbirko besed (dialektični slovar). Vsega gradiva je po moji presoji za kakih sedem tiskovnih pol. Ker bi bil ves tisk kompliciran (stavljen na roko radi diakritičnih in akcentskih znakov), bi bil drag; računam po dosedanjih izkušnjah na 20.000 Din najmanj (tiskati more v Ljubljani le Učiteljska tiskarna, ker ima le ona zadevne znake). Ker g. dr. Sašel ne zahteva honorarja, jaz pa hočem svoje delo opraviti tudi zastonj, je zgornja vsota zadostna za izdajo.

Samo še éno bi rekel: gradivo je z narodopisnega in dialektičnega vidika zelo zanimivo, važno in potrebno. Da bi njegovo publiciranje bilo z narodnega stališča važno, mi ni treba pripomniti. Samo beračija nas tare; vem, da Vaš klub tudi ne bo zmogel, ali vsaj zavzel se bô za to, bo vzel palico v roke in šel beračit in upam, da bo vendarle imel srečo. Zato Vas prosim, storite za to dobro narodno stvar kar in kolikor morete.

V Ljubljani, dne 11. septembra 1933.

Za redakcijo »Časopisa za slovenski jezik«:

Prof. Fr. Ramovš

9

Ljubljana 30/I. 35

Velecenjeni gospod predstojnik!

Pozno odgovarjam na Vaše pismo, pa upam, da se Vam ne bo treba kar nič opravičevati, saj ste medtem za marsikaj slišali in si mogli pojasniti, zakaj mojega odgovora še ni.

Lepa hvala Vam za šķice in dodatke; jaz bi Vam le priporočil slovarček imen; mudi se ne, kar sproti sestavite, bo pa le dobro.

Zdaj pa glede natisa pri mariborskem »Časopisu«. Redakcija mi doslej ni nič pisala, želel pa bi, da jo na ta način obligiramo. Razume se, da jaz nimam nič proti temu, kdo in kje se tiska, samo da se objavi. Če bi »Časopis« to storil, bo njegova zasluga velika in mu moramo biti le hvaležni. Svoj čas je že objavil Kùharjeve tekste iz Prekmurja; mogel bi na enak način tudi te (v posebni prilogi ali samostojno, kakor bi že sami želeli). O vsem tem se more še govoriti, načelno je le éno važno: *objava*. V tem pogledu morete jim sporočiti pristanek. Kakor bi bilo to rešeno, pripravim rokopis. Če žele še

prej kakega obvestila o vsebini itd., ga jim pošljem rad. Končna redakcija bo že vzela nekaj časa, a če bo tiskala Učit. v Ljubljani, se bo sproti delalo. Jaz celo mislim, gospod predstojnik, da te ponudbe ne smemo odkloniti (seveda tudi ne jim jo siliti; stvar je dobra in lepa, naj se trudijo za njo).
Z lepim pozdravom, oproščenjem in priporočilom ostanem

Vaš

vdani Ramovš

Adr. Prof. Fr. Ramovš
Ljubljana
Gorupova 4-I

10

Ljubljana 1/4. 35
Gorupova 4-I

Spoštovani gospod doktor!

Danes po 10 dneh sem vstal; gripa me je tlačila in še zdaj sem slab. Prejel sem Vaše pismo. Kako je z Mariborom urejeno, upam, da so Vam javili. Tja do Novega leta bom zmogel redigirati. Za velike počitnice (en del) sem si to stvar odločil.

Če pridete v Ljubljano, pa bilo 6. ali 15., se razume, da se stari ali mladi znanci kaj pogovoriti imajo. Dopoldne na tak dan sem vsaj od 10^h dalje v kavarni »Emoni«, kjer mi morete pustiti (če bi bili sami v teh urah zaposleni) tudi obvestilo, da se popoldne dobiva kjerkoli po Vaši želji ali pa da pridete k meni.

Ne zamerite, da sem tako len in kasen v pisanju. Včasih me že vsa volja popušča.

Lepo Vas pozdravljam in na svidenjel!

Vaš

vdani Ramovš

11

Lj. 5. 5. 36

Spoštovani gospod predstojnik!

Pri redakciji Gradiva — v juniju bosta izšli prvi 2 poli kot samostojna priloga mariborskega ČZN; poslal Vam bom še prej v kontrolo korekture, ki mi jih blagovolite čimprej vračati — sem na neko težavo naletel glede glasu »h« v takih zvezah, kjer je pred njim in za njim zveneč glas in kjer je fiziološko možna samo *zveneča* varianta glasu »h«, t. j. glas »y« (se sliši kot rahli g, nekako tako, samo da mehkeje kot češki »h«) na pr. *zhlítata*, *zhínuwa* je pač treba transkribirati *zylítati*, ker sicer pred »h« ne bi govorili »z«, marveč »s«. Prosim sporočite mi, ali govore »z« ali »s«.

Z najlepšim pozdravom

Vaš vdani

Ramovš

Prof F Ramovš
Ljubljana
Gorupova 4/I
(Dopisnica)

12

16. 8. 36

Spoštovani gospod doktor!

Meni se zdi zelo nerodno, da bi pošiljal. Pa tudi ne potrebno, ker mislim, da bi že dodatke znal porazmestiti; edino *slovar* bi lahko poslal. Sicer je pa vrstni red tak: I. kar je dozdej in kakor je naslov (dodam, da 15 separatov dobite ob koncu kot samostojno knjigo broširano, tako mi je javil Baš); II. *Zenitev*, nošnje; otroci; bolezni, zdravila, jedi. III. *Hiša*, skedenj, hlev, voznina, mlin, živina, delo (zima itd.), tritva, tkalec, kopa. Če pa mislite, da je v novem gradivu kak poseben oddelek, ga morete z novim naslovom opre-

miti in mu odrediti mesto v gornjem redu. *Slovar* pa Vam pošljem, če ga res nujno potrebujete. — Se to: prosim Vas, dajte pazljivo brati, kar je že objavljeno in event. napake izpisati, da jih ob koncu moremo popraviti. Pričakujoč odgov. Vas lepo pozdr. Vaš R

Prof. F. Ramovš
Ljubljana
Gorupova 4
(Dopisnica)

Zusammenfassung

WIE ES ZU DEN AUFZEICHNUNGEN ZUM »NARODNO BLAGO IZ ROZA« (VOLKSGUT AUS DEM ROSENTAL) KAM

Der Verfasser berichtet, wie er vom Jahre 1910 an einzelne Märchen und Sagen seiner Heimatgemeinde Windisch Bleiberg (Slovenj Plajberk) aufzuschreiben begann, dies auf Anregung und für den Gymnasialprofessor Stefan Podboj, der sich damals für die ihm neue slovenische Volkskunde interessierte. Als dieser im ersten Weltkriege fiel und der Verfasser als Rekonvalescent im Elternhause Zuflucht suchte, fasste er den Plan, diese Aufzeichnungen auf das gesamte Volksgut dieser Gebirgsgemeinde auszudehnen und zwar im dortigen Volksdialekte. Dies setzte er auch in den Nachkriegsjahren während der Erholungsurlaube fort und zog als Gewährsleute nicht nur die engeren Verwandten, wie bisher, sondern auch ältere Bekannte heran. Anfangs der dreissiger Jahre erfuhr von diesen Aufzeichnungen der bekannte slow. Dialektforscher Univ. Professor Fr. Ramovš, redigierte dieselben einheitlich, wobei er so viel als möglich die ihm vorgelegte Schreibweise beibehielt und diese in der Einleitung der im Jahre 1956 erfolgten Veröffentlichung sowie an einem streng phonetisch verfassten Beispiele erläuterte.

Im Anhang ist die Korrespondenz Prof. Ramovš mit dem Verfasser betreffend die Erläuterungen seiner Aufzeichnungen, sowie der Veröffentlichung wiedergegeben.

VINKO MÖDERNDORFER

Milko Matičetov

Dne 10. septembra 1958 nam je smrt ugrabila Vinka Möderndorferja, ki je v Celju preživel jesen svojega življenja in urejal bogato narodopisno gradivo, zbrano v mlajših letih.

Koroški rojak, rojen 5. aprila 1894 v Ziljski dolini — Dolje v občini Brdo — se je posvetil učiteljskemu poklicu in služboval v raznih krajih po Koroškem, Štajerskem in Dolenjskem. Zaradi svojega političnega prepričanja — že v mladosti član in aktivist socialnodemokratske stranke — je bil v času prve in druge svetovne vojne preganjan in zaprt. Toda ne da bi se ustavljali ob političnem, pedagoškem in poklicnem delu rajnkega, pogledjmo, kakšen je bil njegov delež v slovenski etnografiji.

Vinko Möderndorfer je bržkone posvetil največ časa in ljubezni zbiranju in prirejanju ljudskega pripovednega gradiva v prozi, o čemer pričata njegova prva in njegova zadnja narodopisna knjiga: »Narodne pripovedke iz Mežiške doline« (1924) in »Koroške pripovedke« (1957). Med tema dvema mejnikoma so kajpada izšle še druge zbirke, tako samostojne »Koroške narodne pripovedke« v Celju 1937, njihovo nadaljevanje v Mladiki 1939—1940, leta 1946 pa še »Koroške